

Malta in cijfers

2

mensen kunnen op Malta ook trouwen als ze van hetzelfde geslacht zijn. Daar houdt de tolerantie echter op: abortus is principieel verboden.

7,1

procent bedroeg in 2016 de jeugdwerkloosheid op Malta. Dat is het laagste percentage van heel Europa.

12

euro betaal je voor twee ligbedden en een parasol op Malta's mooiste stranden.

27

kilometer meet het eiland Malta in de lengte en 15 kilometer in de breedte; met een oppervlakte van 246 km² is het anderhalf keer zo groot als Texel.

43,8

graden Celsius is het temperatuurrecord op Malta, gemeten in augustus 1999. De laagste gemiddelde nachttemperatuur van 16,1 °C is de hoogste van Europa.

54

particuliere personenauto's zijn op Malta per honderd inwoners toegestaan, de huurauto's niet meegerekend. Omgerekend naar het oppervlak betekent dat Europa's grootste autodichtheid.

80

kilometer per uur bedraagt op Malta de maximumsnelheid; er zijn geen echte autosnelwegen.

97

procent van de Maltezers is rooms-katholiek. Daarnaast zijn er nog een kleine Anglicaanse minderheid en zo'n drieduizend moslims.

129

militaire vestingen en wachttorens zijn op Malta gedocumenteerd. Daarmee geldt het als de meest versterkte plek ter wereld.

264

jaar heerste de johannieterorde (ofwel de Maltezer ridders) over de eilanden Malta en Gozo.

365

kerken en kapellen zou Malta tellen, omgerekend 1,2 per vierkante kilometer - de hoogste kerkdichtheid ter wereld.

6400

inwoners heeft Malta's hoofdstad Valletta slechts; het is daarmee Europa's kleinste hoofdstad.

431.942

inwoners telde Malta in mei 2018. Met 1350 inwoners per km² heeft de eilandstaat de op drie na grootste bevolkingsdichtheid ter wereld.

2.273.837

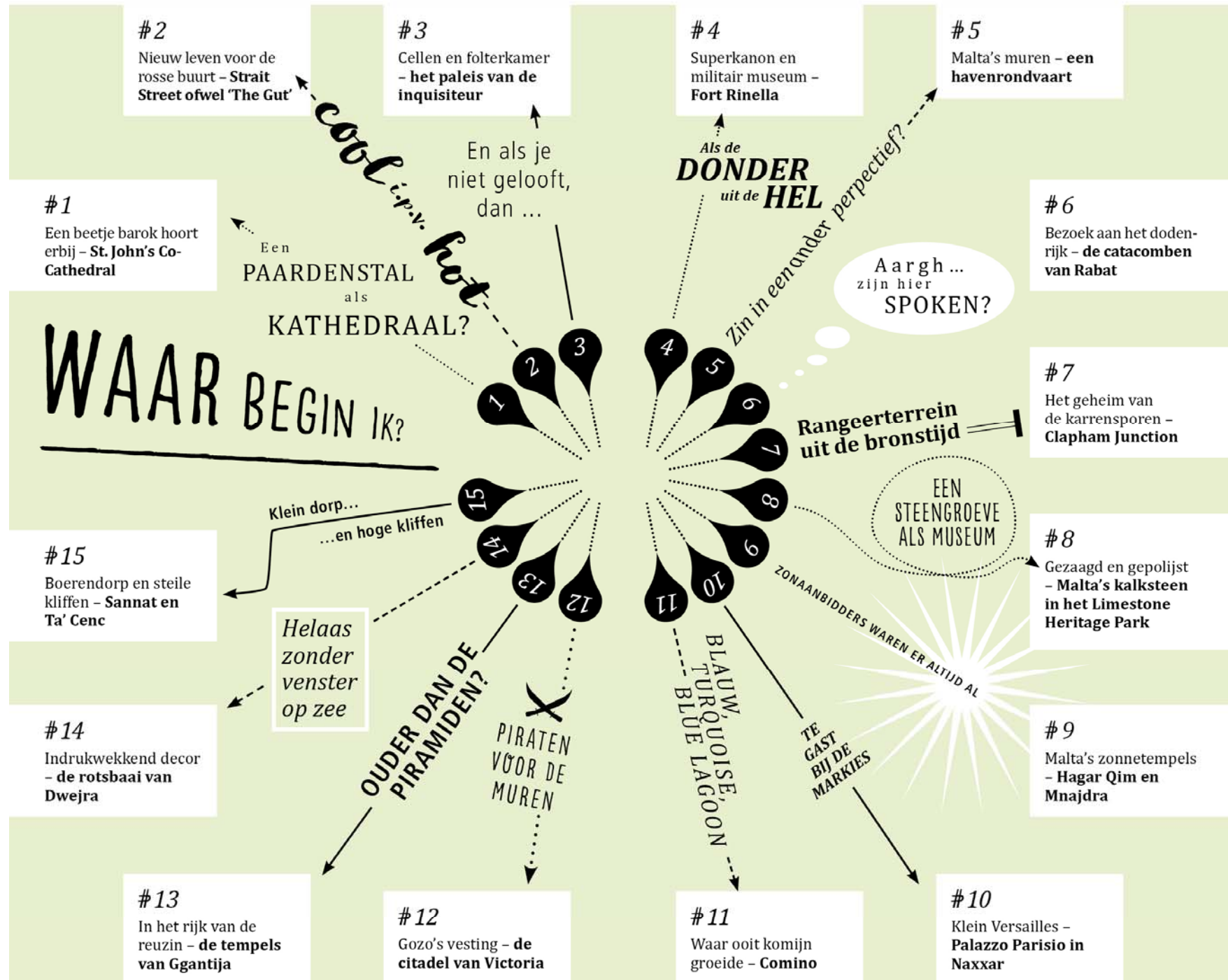
toeristen verwelkomde Malta in 2017; dat is meer dan vijf keer zijn eigen bevolking en een nieuw record.

139
kermissen worden er
jaarlijks op Malta gehouden,
in augustus alleen al 36.

Het kompas van Malta

15 manieren om je onder te dompelen in het land

Farsons Beer Festival gehouden (www.farsonsbeerfestival.com), in het 2e weekend van oktober de **Malta Military Tattoo**, een parade van militaire kapellen, ook uit Engeland (www.malta.militarytattoo.org).

Vliegende oldtimers

Malta Aviation Museum J 9
Wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van de luchtvaart, moet zeker een bezoek brengen aan dit museum. Hier staan met veel liefde gerestaureerde vliegtuigen, waaronder een aantal dat voor de kust van Malta uit zee is gehaald.

Ta' Qali, www.maltaaviationmuseum.com, in de zomer ma.-za. 9-17, zo. 9-13 uur, in de winter 9-17 uur, toegang € 6, met korting € 2-5

Kunstnijverheid

Ta' Qali Crafts Village J 9
Sieraden, schilderijen van Maltese kunstenaars, lederwaren en aardewerk. Bij Mdina Glass en Phoenician Glassblowers kun je over de schouders van de glasblazers meekijken en hun kleurrijke producten kopen.

Ta' Qali, ma.-za. 8-16 uur

Het bos van de johannieters

Buskett Gardens J 10
Op het bijna boomloze Malta is Buskett een echte kleine oase. Het bosje dankt zijn bestaan aan de johannieters, die het lieten aanplanten als jachtterrein. Als jachthuis verrees aan het eind van de 16e eeuw het door aleppodennen omringde **Verdala Palace**, dat vanaf de

19e eeuw door de Britse gouverneurs werd gebruikt als zomerresidentie. Sinds de onafhankelijkheid doet het dienst als logeeraadres voor hoge gasten en zomerverblijf van de president en wordt het gebruikt voor staatsbanketten. Het is daarom niet voor publiek toegankelijk. In het **Buskett Park** vind je citrusbomen (vooral de Maltese bittersinaasappels), de laatste exemplaren van de op Malta ooit wijdverbreide olijfbom, araucaria's, steeneiken en dwergpalmen. Ieder jaar wordt in Buskett Malta's populairste festa **Mnarja** (29 juni) gevierd. Dan komt men hier samen om te luisteren naar volksmuziek en natuurlijk om konijn te eten. En ter afsluiting is er – uiteraard – een groot vuurwerk. Vlak achter het park liggen de **Clapham Junction Cart Ruts**, raadselachtige 'karrensporen' uit de bronstijd (► blz. 60).

Siggiewi en Ghar Lapsi J/K 11

Ook aan de rotskust van het zuiden van Malta kun je goed zwemmen en zonnebaden – en een wonderlijk museum ontdekken.

Verborgen rotspoel

Vanuit Siggiewi (spreek uit *sidsjiewi*) met het **Limestone Heritage Park** (► blz. 64) bereik je via een steengroeve en een zeewaterontziltingsinstallatie **Ghar Lapsi** (3,5 km, spreek

Naakte rotsen zover het oog reikt ... en daartussenin een natuurlijke poel: Ghar Lapsi is nog steeds een vissershaventje, maar ook een insidertip van de Maltezers voor een heerlijk dagje aan zee met de hele familie.

uit *aar-lapsi*). De naam betekent 'Grot van de Hemelvaart'; nog steeds bergen de vissers hun gereedschappen op in de oude rotsholen. Duikers en zwemmers laten zich vanaf de rotsplateau's in het glasheldere water zakken. Tredzekere wandelaars kunnen van hieraf te voet naar de megalithische tempels van Mnajdra en Hagar Qim (► blz. 68). Oriënteer je op de wachttorens in de verte – daar moet je naartoe, dan heb je Mnajdra bijna bereikt.

Groene wandeling

Over een smalle weg kom je vanuit Siggiewi na 2 km bij het **Laferla Cross** (J 10/11), dat een van de hoogste punten van het eiland markeert (219 m) en een weids uitzicht biedt. Op Witte Donderdag gaat er 's avonds vanuit Siggiewi een fakkelprocessie naartoe.

Echt Maltees Lapsi View

Verwacht hier geen culinaire hoogstandjes. De zaak werd ergens na de Tweede Wereldoorlog geopend en de

eetzaal doet nog het meest denken aan een stationsresaturatie. Met

Paasgebruiken: de fakkelprocessie naar het Laferla Cross is op Malta niet het enige bijzondere gebruik in de paastijd. Al voor Palmzondag worden de kerken prachtig versierd met damast; *Last Supper Displays* beelden met levensgrote figuren het Laatste Avondmaal uit. Op goede vrijdag zijn er in Zejtun, Mosta, Bormla en Xaghra passiespelen met als Romeinen en apostelen verklede Maltezers die Jezus' kruisweg naar Golgatha naspelen (vanaf 9 uur). Op paaszondag wordt de opstanding gevierd met een processie waarbij het Christusbeeld wordt rondgedragen; in Birgu zelfs door rennende dragers.

ZICHT OP DE MIDDELLANDSE ZEE

Vanaf Buskett Gardens is het slechts 1,5 km naar de hoogste kliffen van het eiland Malta, de **Dingli Cliffs** (H 10). Hun naam danken ze aan Thomas Dingli, een Engelse ridder die zich in de 16e eeuw in het gelijknamige dorp in de nabijheid van de kliffen vestigde. Op de plek waar de kliffen terrassen vormen is dankzij watervasthoudende kleilagen landbouw mogelijk. Het is een fraai contrast: hier kliffen en akkers en ginds de open zee – en boven alles uit de witte koepel van een radiocontrolestation van de NAVO. Verder is hier weinig te doen: bij de paden op de kliffen staat overal RTO – *Reserved To Owner*, met andere woorden: verboden toegang. Dus behalve genieten van het uitzicht kun je hier alleen maar wachten op de bus terug.

13

In het rijk van de reuzin – de tempels van Ggantija

Ggantija – dat betekent ‘gigantisch’. En werkelijk, dit tempelcomplex uit de Maltese megalithische cultuur is opgebouwd uit gigantische stenen en bovendien bijna volledig behouden. Volgens de legende zou hier een reuzin aan het werk zijn geweest.

Ook reuzen bouwen niet voor de eeuwigheid. En dus verstoren tegenwoordig niet alleen loopbruggen de ooit zo grandioze aanblik, maar ook steigers. Veiligheid voor alles! Aquarellen uit de jaren 20 van de 19e eeuw, te zien in het Gozo Museum in de citadel (► blz. 89), tonen de tempels direct na hun opgraving: een fascinerende stenen constructie, ouder dan de piramiden. Het bezoekerscentrum geeft met informatiepanelen uitleg over deze unieke architectuur uit de steentijd.

Alles mega megalithisch!

Eerst de **buitenmuur 1**: de enorme stenen platen van harde koraalkalk werden over enige afstand naar de bouwplaats getransporteerd, waarschijnlijk op rolstenen. De grootste steen meet 8,5 bij 3 m en weegt meer dan 50 ton. Eigenlijk onvoorstelbaar! Verbazingwekkend ook, hoe nauwkeurig de stenen in elkaar zijn gepast, zodat ze nu eens met de brede, dan weer met de smalle kant tegen elkaar liggen. In de bovenste muurlagen zijn de stenen zo neergelegd dat ze iets naar binnen hellen en zo de aanzet van een koepel vormen.

Verering van de moedergodin

Aan de voorzijde is de **façade 2** van de zuidelijke tempel het best bewaard gebleven – ruim 8 m hoog. Over enkele treden betreed je de eerste binnenruimte, die vermoedelijk pas bij de uitbreiding van het complex rond de noordelijke tempel omstreeks 3000 v.Chr. ontstond. Machtige **orthostaten 3** (rechtopstaande stenen) links en rechts van de corridor vormen de ingang. Zie je

de uithollingen in de stenen, waarin de houten tempeldeuren waren verankerd? De **linker apsis 4** bezit een zogeheten torbavloer van aangestampd kalkpoeder, dat een betonachtige structuur oplevert. In de **rechter apsis 5** staan enkele lage altaren, die echter sterk zijn verweerd.

Het achterste deel van de zuidelijke tempel is ouder dan de rest van het complex en dateert van 3600 v.Chr. Het **allerheiligste 6** en de twee zijruimten ervoor vormden oorspronkelijk een kleine tempel in de vorm van een klaverblad, die later werd uitgebreid met de voorste binnenruimte en de noordelijke tempel. In de uitsparing in het midden van het allerheiligste stond vermoedelijk een vat waarin vloeibare offergaven (dierlijk bloed) werden opgevangen. In de **linker apsis 7** dienden stenen rekken voor het bewaren van offergaven. In de **rechter apsis 8** zijn een vuurplaats en een zogeheten venstersteen behouden.

De **noordelijke tempel 9** maakt indruk door de met grote precisie opgetrokken muren – hier bereikte de vaardigheid van de tempelbouwers haar hoogtepunt. De altaren, die nog op de 19e-eeuwse aquarellen zijn terug te vinden, zijn verdwenen. De **achterste zaal 10** heeft enkel een vlakke apsis; ze was waarschijnlijk bedoeld als een soort bijgebouw van de zuidelijke tempel.

Een molen van de johannieters

Even iets anders dan stenen: tegenover de tempels kun je de oudste bewaard gebleven windmolen van Malta (1725) bezichtigen. De moeite waard!

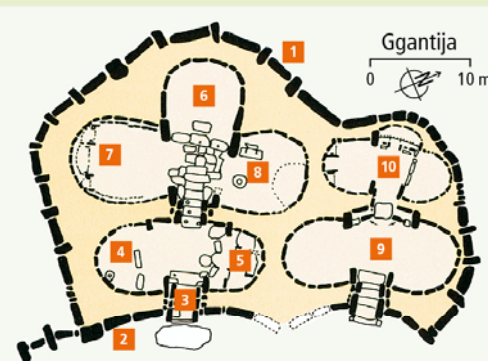
Gigantische stenen, mystiek licht – de verering van de Magna Mater, de moedergodin, is verleden tijd, maar haar tempels zijn gebleven.

INFO

De tempels liggen in Xaghra, Triq il-Mithna, dag. 9-17 uur, juni-sept. tot 18 uur, toegang € 9 (in de zomer vanaf 16.30 € 6), met korting € 7, 6-11 jaar € 5 (inclusief bezoek aan de windmolen Ta' Kola), www.heritagemalta.org.

ETEN EN DRINKEN

Aan Xaghra's kerkplein zitten een paar dorpszaken, bijvoorbeeld **Café Reale** met salades, *ftira* (Maltese sandwiches) en erg lekker gebak (Pjazza Vittoria, tel. 21 55 38 87, di.-zo. 8-22 uur).

Uitneembare kaart: 2, D 2/3 | Bus: lijn 307 vanuit Victoria